

1 JOHDANTO

Tässä yhteenvetoraportissa on esitetty Elintarvikeketjun monivuotisen kansallisen valvontasuunnitelman (VASU) toteutuminen vuonna 2023. Raporttiin on koostettu elintarvikeketjun viranomaisvalvonnan vaikuttavuus ja tulokset, valvonnassa havaitut puutteet sekä puutteista annetut seuraamukset Euroopan komission asetuksen (EU) 2019/723 edellyttämässä muodossa. Elintarvikeketjun valvontaviranomaisten verkoston muodostavat kunnat ja yksi hyvinvointialue, aluehallintovirastot, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, Tulli, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, Puolustusvoimat, Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes sekä Ruokavirasto. Lainsäädännön valmistelusta ja kehittämisestä vastaa maa- ja metsätalousministeriö.

Yhteenvetoraportti pohjautuu yksittäisten valvontasektoreiden (kasvintuotanto; eläinten terveys ja hyvinvointi; elintarvikkeet, rehut ja luonnonmukainen tuotanto) laatiin tarkempiin arvioihin oman toimintansa tuloksista ja onnistumisesta vuonna 2023. Sektorikohtaiset raportit julkaistaan [Ruokaviraston verkkosivuilla](#). Sektorikohtaisia raportteja täydentävät lisäksi yksittäisten viranomaisten omat arviot ja raportit toiminnan tuloksellisuudesta ja vaikuttavuudesta.

EU:n virallista valvontaa koskevan asetuksen ((EU) 2017/625) tavoitteena on varmistaa:

- ihmisten terveys, mukaan lukien elintarviketurvallisuus, elintarvikkeiden laatu ja terveellisyys,
- eläinten terveys,
- kasvien terveys,
- eläinten hyvinvointi,
- kuluttajien suojeleminen, mukaan lukien harhaanjohtamisen estäminen,
- ympäristön suojelu.

Asetuksella varmistetaan myös elintarvikeketjun viranomaisvalvonnan laatua ja riskiperusteisuutta, jotka ovat olleet Suomessa pääsääntöisesti hyvällä tasolla. Ilman jatkuvaa ja ajantasaista opastusta, neuvontaa, koulutusta, riskinarviointia ja kattavaa laboratoriovalmiutta hyvän tason ylläpito ei kuitenkaan ole mahdollista. Viranomaisten tavoitteena on viranomaisvalvonnan vaikuttavuuden jatkuva lisääminen. Keskeisinä toimintatapoina tässä painottuvat ennakointi, valvonnan riskiperusteisuuden ja todentamismenetelmien jatkuva kehittäminen, sekä asioiden avoin valmistelu ja vuorovaikutuksen lisääminen sidosryhmien kanssa.

Kaikilla asetuksen piiriin kuuluvilla sektoreilla painotetaan toimijan omaa vastuuta toimintansa ja tuotteidensa säädöstenmukaisuudesta. Viranomaisten tehtävänä on varmistaa valvonnalla vaatimusten noudattamista ja tukea asiantuntemuksellaan toiminnalle asetettujen vaatimusten tuntemusta. Valvonnan tuloksilla voidaan siten todentaa ja osoittaa myös yritysten toiminnan ja tuotteiden vaatimustenmukaisuutta ja laatua, mikä toimii osaltaan kilpailuetuna säädösten mukaan toimiville toimijoille. Viranomaisvalvonta ja sen julkiset valvontatulokset hyödyttävätkin myös yritysten toimintaedellytyksiä ja kilpailukykyä, mikä on havaittavissa esimerkiksi ongelmien syntymisen estämisessä sekä elintarvikeketjun kansainvälisen kaupan edellytysten tukemisessa.

Elintarvikeketjun viranomaisille VASUssa määritetyt strategiset vaikuttavuuspäämäärät ovat:

- kotimainen ruoantuotanto ja maaseutu ovat elinvoimaisia,

- ruoka on turvallista ja terveellistä,
- eläimet ja kasvit ovat terveitä ja hyvinvoivia.

Viranomaistoiminnan vaikuttavuutta vuonna 2023 todennettiin muun muassa valvonnan ja seurantaohjelmien tuloksilla sekä elintarvikeketjun valvonnan vaikuttavuustavoitteiden kehitystä kuvaavien tunnuslukujen toteutumisella (Taulukko 1.1). Nämä tunnusluvut ovat myös osa Ruokaviraston strategian arvioinnissa käytettäviä tunnuslukuja.

Tunnuslukujen toteuman perusteella vuonna 2023:

- kotimainen raaka-ainetuotanto oli tuotantopanosten osalta kunnossa toimivan ja turvallisen ruokajärjestelmän varmistamiseksi,
- eläintautien osalta lintuinfluenssa -epidemia lisäsi vakavien eläintautitapausten määrää ja aiheutti kasvavaa huolta, mutta vakavien eläintautien jatkoleviäminen sekä afrikkalaisen sikaruton maahantulo torjuttiin onnistuneesti,
- eläinten hyvinvoinnin taso pysyi ennallaan ja valvontaa pystyttiin suuntaamaan riskiperusteisesti,
- mikrobilääkkeiden käyttö on Suomessa maltillista, antibioottiresistenssi on pysynyt vähäisenä, vaikka osin tunnuslukuihin liittyvät laskevat trendit ovat pysähtyneet,
- todettujen vaarallisten kasvintuhoojien osalta tilanne oli hyvin hallinnassa,
- ruoan turvallisuus ja terveellisyys ovat osin suhteellisia, aikaan sidottuja käsitteitä; tilanne on näiden suhteen lähtökohtaisesti hyvä, mutta on tärkeä tunnistaa tuotanto- ja kulutustapojen muutoksista erilaisia signaaleja, jotka voisivat aiheuttaa uusia uhkia,
- elintarvikeketjun rikollisuuden torjuntaa kehitettiin ja elintarvikevientiyritysten tukeminen vientiponnisteluissa sai kiitosta, vaikka elintarvikeviennin arvo ei kasvanutkaan edellisvuodesta,
- kuluttaja voivat luottaa elintarvikkeiden turvallisuuteen ja elintarvikkeista annettaviin tietoihin varsin hyvin.

Vuoden 2023 osalta suunnitellut viranomaisvalvonnat saatiin pääosin toteutettua. Valvontojen toteumassa oli kuitenkin alueellisia ja sektorikohtaisia eroja, ja mm. lintuinfluenssa -epidemiolla oli väistämättömiä vaikutuksia valvontojen toteumaan tietyillä valvontasektoreilla.

VASU toimi edelleen koko elintarvikeketjun valvonnan suunnittelun ja kehittämisen lähtökohtana sekä valvontaviranomaisten työn suunnittelun, ohjauksen ja koordinaation välihenä. Viranomaisten yhteisen kehittämisen keskeisenä keskustelufoorumina sekä toiminnan yhteensovittamisen ja yhteistyön varmistamisen työkaluna toimi Elintarvikeketjun valvonnan koordinaatioryhmä, jossa ovat edustettuna kaikki elintarvikeketjun valvontaan osallistuvat toimivaltaiset viranomaiset. Tämän lisäksi jokaisella valvontasektorilla ja -järjestelmällä on omat, tiiviit yhteistyömuotonsa ja -kanavansa viranomaisverkostonsa puitteissa. Esimerkkejä viranomaisyhteistyön edelleen kehittymisestä vuonna 2023 ovat muun muassa lintuinfluenssa -epidemian hoitamisen yhteydessä kehitetyt uudet toimintamallit ja -tavat, todella aktiivinen valmius- ja varautumisharjoittelu sekä Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelman (2020-2023) viranomaisyhteistyöhankkeessa kehitetyt moniviranomaistoimintamallit maan rajat ylittävien tavaroiden ja eläimien valvonnassa.

Elintarvikeketjun valvonnan koordinaatioryhmän keskeiset johtopäätökset vuoden 2023 valvontatulosten perusteella olivat:

- Valvonnat toteutuivat kokonaisuudessaan varsin hyvin, mutta niiden kattavuuden ja kohdentamisen osalta on edelleen kehitettävää.
- Varautumiseen liittyvä osaaminen on kasvanut, vaikka siinä on edelleen paljon tehtävää, mm. eläintautiepidemioissa saatujen oppien osalta.

- Petosten torjunnassa on edistytty hyvin.

Yhteiskunnallisesti merkittävää on, että turkistarhoilla esiintyneestä lintuinfluenssa -epidemiasta, sekä muuttuneesta kansainvälisestä tilanteesta ja sen aiheuttamista vaikutuksista huolimatta elintarvikeketjun viranomaiset onnistuivat edelleen hoitamaan keskeiset tehtävänsä varsin hyvin elintarvikeketjun turvallisuuden ja laadun varmistamisessa. Tämä tehtiin sopeutumalla joustavasti alati muuttuneeseen tilanteeseen sekä vahvalla varautumis- ja valmiuskyvykkyydellä, joka pohjautuu erinomaiseen yleisvarautumisen tasoon - myös kansallisten laboratoriovalmiuksien ja -kyvykkyyksien osalta. Toiminnallaan viranomaiset osaltaan huolehtivat onnistuneesti siitä, että elintarvikeketjun huoltovarmuus ja ruokaturva kyettiin takamaan, ja että elintarvikeketju ja elintarviketuotanto toimivat edelleen ilman merkittäviä ongelmia. Vuoden 2023 viranomaisvalvonnan osalta merkittävänä onnistumisena voidaankin pitää eläintautiepidemioiden ja vaarallisten kasvintuhoojien eteenpäin leviämisen estämistä, hyvän mikrobilääkeresistenssitilanteen sekä hyvän elintarviketurvallisuuden tason säilymistä – haasteellisista olosuhteista huolimatta.

Näiden yhteiskunnallisten vaikuttavuusnäkökulmien ohella onnistumisia vuonna 2023 olivat muun muassa seurausmaksun käyttöönoton laajeneminen ja sen vaikutukset valvontatoimenpiteiden loppuunsaattamiseen, edistysaskeleet petoksellisen toiminnan integroinnissa nk. tavanomaiseen valvontaan, dynaaminen ja kehittyvä riskiperusteisuus valvonnan kohdentamiseksi sekä moninaiset erityiset onnistumiset yksittäisten haasteellisten valvontatilanteiden (esimerkiksi PFAS-yhdisteet luomukananmunissa, ukrainalaisten lemmikkien maahan-tulon valvonta, glykoalkaloidit koiranruoassa) osalta. Säädöksiä noudattaneiden toimijoiden osuus on edelleen suuri lähes kaikilla valvontasektoreilla ja havaitut puutteet ovat suurelta osin varsin pieniriskisiä (esimerkiksi – kuten aikaisemminkin - puutteet dokumentaatioissa, kirjanpidossa, pakkausmerkinnöissä ja lämpötilan hallinnassa).

Elintarvikeketjun valvonnan koordinaatioryhmän mukaan erityisiä onnistumisia vuonna 2023 olivat:

- Lintuinfluenssa ei levittänyt siipikarjaan eikä muodostanut humaniepidemiaa.
- Laajat ruokamyrkytysepidemiat ja muut erilaiset erityistilanteet kyettiin hoitamaan onnistuneesti.
- Kasvitautilien torjuminen toimi hyvin.
- Järjestäytyminen, tiedonvaihto ja haastavat tilanteet hoidetaan ”yhteen hiileen puhaltamalla”.

Haasteita viranomaistoiminnalle aiheuttivat erityisesti vakavat eläintaudit ja niiden hoitamisen vaikutukset kaikkeen muuhun toimintaan, mutta myös yleinen ennakoimattomuus esim. Ukrainan sodan ja sen moninaisten vaikutusten osalta, viranomaisrekistereiden tietojen oikeellisuus, toimijakentän polarisaatio (ammattimaisuus vs. harrastelijat), Suomen NATO-jäsenyys ja sen tuomat uudet tehtävät, sekä usean valvontasektorin merkittävät lainsäädäntömuutokset. Edelleen on myös edistettävä valvonnan yhdenmukaisuutta ja tasapuolisuutta. Tehtävien priorisointia on jatkuvasti kehitettävä riittävien resurssien varmistamiseksi.

Elintarvikeketjun valvonnan koordinaatioryhmän johtopäätösten mukaan valvonnan erityisiä kehittämiskohteita ovat:

- Viranomaisten välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa tulee kehittää jatkuvasti.
- Tietojärjestelmien kehittämistä tulee jatkaa (edelleen).

- Toimijoiden vastuuta tulisi lisätä, niin nk. normaaliolosuhteissa kuin erityistilanteissa-kin.
- Resurssien riittävydestä ja valvonnan yhdenmukaisuudesta tulee varmistua myös uusien tehtävien ”paineessa”.

Edellisenä vuonna ryhmän tunnistamien erityisten kehittämiskohteiden osalta edistyminen vuonna 2023 todettiin pääosin varsin hyväksi, vaikka osa kehittämiskohteista onkin luonteeltaan pidemmän aikavälin tavoitteita eikä toteuma vuoden 2023 aikana ollut kaikkien osalta optimaalista. Nämä kehittämiskohteet olivat: 1) Rajavalvontaa (sisämarkkina- ja 3.maatuonti) tulee kehittää edelleen (mm. petoksellisen toiminnan estämiseksi ja jatkotoimenpiteiden osalta), 2) Tietojärjestelmien kehittämistä tulee jatkaa, 3) Valvonnan yhdenmukaisuutta, oikeellisuutta ja vaikuttavuutta tulee edistää, 4) Valvonnan henkilöstöresursseista ja työn veto- ja pitovoiman lisäämisestä tulee huolehtia. Viranomaisyhteistyöhankkeessa kehitettiin onnistuneesti toimintamalleja maan rajat ylittävien tavaroiden ja eläimien valvontaan. Tietojärjestelmiä ja sähköistä asiointia on edelleen edistetty aktiivisesti, mutta osa hankkeista on kuitenkin viivästynyt ja tarpeita on edelleen paljon. Valvonnan jatkuva arviointi on kehittynyt, mutta valvonnan yhdenmukaisuuden, oikeellisuuden ja vaikuttavuuden kehittäminen on edelleen tärkeää. Valvonnan henkilöresursseissa on havaittavissa positiivisia signaaleja erityisesti kunnallisten viranomaisten osalta, mutta julkisen talouden haasteet tulevat koskettamaan väistämättä myös elintarvikeketjun valvontaviranomaisia.

Taulukko 1.1 Elintarvikeketjun valvonnan vaikuttavuustavoitteiden kehitystä kuvaavat tunnusluvut (Ruokaviraston strategiasta) 2019 - 2023.

Strateginen vaikuttavuuspäämäärä	Tunnusluku		Tavoite	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Analyyysi 2023 (mikäli tavoite ei täyttynyt)
Kotimainen ruoantuotanto ja maaseutu ovat elinvoimaisia	Vaatimukset täyttävien lannoitevalmisteiden osuus: kohdennetusti tarkastettavat lannoite-näytteet (%)		>75	72	78	68	72	67	Valvonnan riskiperusteisuuden onnistunut kohdentaminen vaikuttaa usein vähentävästi vaatimukset täyttävien kohteiden osuuteen. Lannoitevalvonta kohdentaa tuotevalvontaa erityisesti elintarviketuotannossa käytettäviin lannoitevalmisteisiin. Kohdennusta muutetaan vuosittain. Valvontaa kohdennetaan erityisesti tuoteryhmiin ja ominaisuuksiin, joissa on havaittu tai epäillänsä säädöstenvastaisuuksia tai on muuta tarvetta kerätä tietoa. Lannoitevalvonnalla on tavoitteena löytää puutteita ja tästä syystä myös vaatimusten mukaisten lannoitevalmisteiden tavoite on asetettu suhteellisen matalalle.
	Vaatimukset täyttävien siemensektorin kohteiden osuus (%)	Säännöllisesti tarkastettavat kohteet	>95	96	96	98	98	98	
		Kohdennetusti tarkastetut kohteet	>85	92	91	90	94	95	
	Vaatimukset täyttävien valvontakohteiden (kasvinsuojeluaineet ja kasvinsuojeluaineiden käyttö) osuus (%)		>75	88	67	59	71	51	Valvonnan riskiperusteisuuden onnistunut kohdentaminen vaikuttaa usein vähentävästi vaatimukset täyttävien kohteiden osuuteen. Vuonna 2023 kasvinsuojeluaineiden käytön valvontaa kohdennettiin kasvihuoneviljelyyn.

Strateginen vaikuttavuuspäämäärä	Tunnusluku		Tavoite	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Analyyysi 2023 (mikäli tavoite ei täyttynyt)
	Vaatimukset täyttävien rehunäytteiden osuus: elintarviketuotantoeläinten rehuissa esiintyvät haitalliset ja kielletyt aineet sekä eliöt (%)		>99	98	98	98,5	99	99	
	Toimintaansa parantaneiden elintarvikealan toimijoiden osuus (%)		Kasvaa	63	61	65	65	68	HUOM: Arvioinnin laskentatapa päivitetty 2023.
	Elintarvikeviennin arvo (Mrd €)		Kasvaa	1,72	1,74	1,8	2,2	2,1	Viennin kasvua on tullut EU-maihin. EU:n ulkopuolisiin maihin vienti on laskenut esimerkiksi Kiinaan, Venäjälle ja Yhdysvaltoihin. Tästä huolimatta trendi voi pitkällä tähtäimellä olla nousujohteinen, huomioiden, että vuonna 2022 tapahtui merkittävää kasvua viennin arvossa verrattuna edellisiin vuosiin.
	Petosepäilyjen määrä (Ruokaviraston tietoon tulleet) (kpl)		Kasvaa	50	55	57	75	63	Tiivistynyt viranomaisyhteistyö on johtanut siihen, että useiden valvontayksiköiden alueilla toimivia toimijoita koskevia rikosepäilytapauksia on selvitetty yhtenä kokonaisuutena. Yksittäiset rikosepäilytapaukset ovat siten usein aiempaa laajempia ja monialaisempia.
	Tutkintapyyntöjen		Kasvaa	35	34	26	40	32	Tiivistynyt viranomaisyhteistyö on johtanut siihen, että useiden valvontayksiköiden alueilla toimivia toimijoita koskevia rikosepäilytapauksia on selvitetty

Strateginen vaikuttavuuspäämäärä	Tunnusluku		Tavoite	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Analyysi 2023 (mikäli tavoite ei täyttynyt)
	(petokset) määrä (Ruokaviraston tietoon tulleet (kpl)								yhtenä kokonaisuutena. Yksittäiset tutkintapyyntöjä ovat siten usein aiempaa laajempia ja monialaisempia.
Eläimet ja kasvit ovat terveitä ja hyvinvoivia	Vakavien eläintautien esiintyminen (kpl)	Ihmisen pitämät eläimet	0	0	0	8	1	71	Lintuinfluenssaa todettiin 71 turkiseläinten pitopaikassa, joiden eläimet määrättiin tartuntojen vuoksi lopetettaviksi.
		Luonnonvaraiset eläimet	0	1	1	66	24	36	Luonnonvaraisilla linnuilla todettiin edelleen poikkeuksellisen paljon korkeapatogeenista lintuinfluenssaa.
	Eläintautitausten eteenpäin leviämisen estämisen onnistuminen (vastustettavat eläintaudit) (kpl)		0	0	0	0	0	0	
	Eläinten hyvinvointikorvausta saaneiden tilojen osuus kotieläintiloista (%)		Kasvaa	58	60	61	62	64	
	Luomueläintilojen lukumäärä (kpl)		Kasvaa	1036	1126	1148	1145	1039	Vuonna 2021 luomukotieläintiloja oli 1148 eli kymmenessä vuodessa lukumäärä on lähes kaksinkertaistunut (2011 644 kpl). Luomueläintiloista 80 % on emolehmä- tai lammastuotannossa, missä luomuun siirtyminen on useasti helppoa ruokinnan perustessa karkearehuihin ja laiduntamiseen. Kaikissa luomueläintuotantomuodoissa eläinmäärä tilaa kohden jatkaa kasvuaan.
	Eläinten hyvinvointivaatimukset		85	70	73	75	72	73	Valvonnan riskiperusteisuuden onnistunut kohdentaminen vaikuttaa usein vähentävästi vaatimukset täyttävien kohteiden osuuteen. Tavoitteena on painottaa valvontaa riskikohteisiin, vaikka satunnaisten tilojen osuutta on viime

Strateginen vaikuttavuuspäämäärä	Tunnusluku		Tavoite	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Analyyysi 2023 (mikäli tavoite ei täytynyt)
	täyttävien tilojen osuus otantavalonvonnassa tarkastetuista tiloista (%)								vuosina lisätty. Tunnuslukutavoitteen seurannassa tuleekin huomioida tavoitteiden osittainen ristiriita, sillä mitä paremmin valvonta kohdentuu riskitiloille, sitä todennäköisimmin myös laiminlyöntejä löytyy.
	Mikrobilääke-resistenssin määrä (%)	Siat ja broilerit	Vähenee	20,7	19,8	19,7	21,2	25,3	Tuotantoeläimillä (broileri, siat) terveiden eläinten suoliston kolibakteerien antibiooteille resistenttien kantojen osuudessa on vuodesta 2015 lähtien laskeva trendi vuoteen 2021, mutta tämä kehitys näyttää pysähtyneen.
Seuraeläinten (koirien) kliinisten näytteiden moniresistenttien bakteerien osuus tutkituista kannoista		<1,2 (ESBL)	0,9	0,5	0,3	0,6	1,5	Koirien diagnostisten näytteiden E. coli -kannoista ESBL-kantojen osuus on pienentynyt vuodesta 2016 lähtien. Tavoitteen alle on päästy vuosina 2019-2022, mutta vuonna 2023 osuus on noussut yli tavoiterajan.	
		<5 (MRSP)	7,3	4,5	5,7	5,1	3,6		
	Mikrobilääkkeiden käyttömäärät myyntimäärien perusteella (käyttömäärien perusteella osittain 2022 alkaen): tuotantoeläimet (mg/PCU)		Pysyy nykyisellään tai vähenee (hitaasti)	19	16	17	15	Tietoa ei vielä saatavilla	
	Seuraeläinten antibiootitablettien myynti (kg)		Vähenee (hitaasti)	986	899	922	775	Tietoa ei vielä saatavilla	

Strateginen vaikuttavuuspäämäärä	Tunnusluku		Tavoite	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Analyyysi 2023 (mikäli tavoite ei täyttynyt)
	Ihmisille kriittisten tärkeiden mikrobilääkkeiden myyntiin perustuvat käyttömäärät eläimille (mg/PCU)	Fluorokinolonit	Pysyy nykyisellään tai vähenee (hitaasti)	0,1	0,11	0,11	0,1	Tietoa ei vielä saatavilla	
		Kolmannen ja korkeamman polven kefalosporiinit		0	0	0,0004	0,0003	Tietoa ei vielä saatavilla	
	Karanteenituhoojien takia pysäytettyjen erien lukumäärä (kpl)		Kasvaa	0	0	0	0	2	
	Karanteenituhoojien esiintymien lukumäärä (kpl)		Vähenee	244	217	299	233	219	
	Laatutuhoojien lukumäärä (kpl)		Kasvaa	0	0	1	1	2	
Ruoka on turvallista ja terveellistä	Raportoidut elintarvikeväitteiset ruokamyrkytys-epidemiat (lkm)	Epidemiat	<45	49	45	36	60	45	Sairastuneiden suuri määrä johtuu pitkälti yhdestä, erittäin laajasta ruokamyrkytystapauksesta (kouluruokailu/tortillaletut).
		Sairastuneet	<1000	620	990	1056	771	1671	
	Listeria monocytogenes-bakteerin aiheuttamat vakavat		Alittaa edellisen 5 vuoden keskiarvon	50	93	70	68	93	Tapausten määrään vaikuttaa elintarvikkeissa esiintyvyyden lisäksi kuluttajien herkkyys sairastua - eli riskiryhmiin kuuluvan väestön määrä, joka on kasvussa. Esim. ikääntyvät ja vakavia perussairauksia sairastavat sairastuvat listerioosiin muita herkemmin. Tätä ongelmaa yritetään torjua elintarvikevalvonnan lisäksi kuluttajaohjeistuksella.

Strateginen vaikuttavuuspäämäärä	Tunnusluku		Tavoite	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Analyyysi 2023 (mikäli tavoite ei täyttynyt)
	ruokamyrkytystapaukset (kpl)		(2022: <76,6)						
	Salmonellan esiintyvyys (%)	Elintarviketuotantoeläinten markkinoille saatetuissa rehuissa	0	0	0	0	0	0	
		Elintarviketuotantoeläimissä	<1	<1	<1	<1	0,1	<1	
		Elintarvikkeissa	<0,5	<1	<1	0,16	0,01	<0,5	
	Elintarvikkeyrityksiin tehdyissä elintarviketietoja, ravintoarvoa ja markkinointia koskevissa Oiva-valvontatarkastuksissa parhaimmat tason saavuttaneet valvontakohteet (%)		>85	79	91	94	94	94	
	Oiva-elintarvikehuoneistotarkastuksissa parhaimmat		>85	87	88	87	86	85	Mahdollinen syy laskevaan trendiin voi olla koronapandemian aiheuttama ammattitaitoisen henkilöstön puute (erityisesti tarjoilupaikoissa) ja edelleen sen vaikutukset hygieniaosaamiseen. Myös rohkeampi C/D-arvion käyttö voi selittää trendiä. HUOM: Arvioinnin laskentatapa päivitetty 2023.

Strateginen vaikuttavuuspäämäärä	Tunnusluku		Tavoite	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Analyysi 2023 (mikäli tavoite ei täyttynyt)
	tasot (A ja B) saavuttaneiden kohteiden osuus (%)								

2 MONIVUOTISEN KANSALLISEN VALVONTASUUNNITELMAN TEHOKKAAN TOIMINNAN VARMISTAMISEKSI TOTEUTETUT TOIMENPITEET JA NIIDEN TULOKSET

Kukin toimivaltainen viranomainen vastasi ensisijaisesti itse oman toimintansa laadusta ja siihen liittyvästä toiminnan vaikuttavuuden ja tehokkuuden todentamisesta. Koko valvontaverkoston onnistumista arvioitiin erityisesti elintarvikeketjun valvonnan vaikuttavuustunnuslukujen (Kappale 1) ja muiden tunnuslukujen avulla. Valvontaverkoston onnistumista arvioitiin lisäksi Elintarvikeketjun valvonnan koordinaatioryhmässä, Ruokaviraston järjestämässä sektorikohtaisissa katselmuksissa sekä Elintarvikeketjulinjan yhteisessä johdon katselmuksessa. Arviointi- ja ohjauskäyntejä tehtiin hieman enemmän kuin edellisinä vuosina, ja osa niistä toteutettiin etänä.

KASVINTUOTANTO

Kasvintuotannolle VASUssa asetettujen vaikuttavuustavoitteiden voidaan arvioida toteutuneen hyvin. Etä- ja hybriditarkastukset ovat vakiintuneet osaksi normaalia toimintaa.

Valvontaviranomaisten toimenpiteillä varmistettiin, että toimijat tuntevat säädösten vaatimukset, toimivat niiden mukaisesti, ja että markkinoilla olevat tuotteet ovat säädösten mukaisia. Kasvinterveyden tila on hyvä ja tuotantopanokset täyttivät niiden laadulle ja turvallisuudelle asetetut vaatimukset. Tämä tukee huoltovarmuutta ja vahvistaa turvallista ruokajärjestelmää.

Kasvintuotannon sektoreilla havaitut puutteet johtuivat usein toimijoiden ja viljelijöiden tietämättömyydestä tai ymmärtämättömyydestä säädösten vaatimuksista. Osa puutteista kuitenkin johtui myös tahallisuudesta ja välinpitämättömyydestä. Tarvittaessa havaittuihin puutteisiin ja rikkeisiin puututaan yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Valvonnassa seurataan petosten määrän muutoksia. Etäkauppa on kasvava trendi kaikilla sektoreilla ja esimerkiksi anonyymia näytteenottoa on testattu kaikilla kasvintuotannon sektoreilla.

Kasvinterveyden arviointi- ja ohjauskäynnin (AJO) aiheena oli kasvintuhoojien kartoitukset vihannesviljelmillä. Kokonaisuudessa vihannestuotannon kartoituksissa on hyvä tilanne. Tarkastukset ja ohjaus on kunnossa ja poikkeamia ei ollut. Muutamia kehittämiskohteita todettiin ohjeistuksen osalta, osaamisen siirrossa sekä työaikaresurssien suuntaamisessa ja varmistamisessa. ELY-keskuksiin tehtiin kaksi siemenkaupan markkinavalvonnan arviointi- ja ohjauskäyntiä. Siemenyksikössä tehtiin kolme näytteenottajien arviointi- ja ohjauskäyntiä. AJOissa havaittiin puutteita ja saatiin palautetta Ruokaviraston omasta toiminnasta. Siemenyksikön omaan toimintaan kohdistui neljä sisäistä auditointia, joiden aiheina olivat: 1) Näytteenotto-prosessin auditointi 2) Hankinnat (kenttä) 3) Tähkälinjoiden kylvä 4) Koekenttä uuden henkilön perehdyttäminen. AJOissa ja auditoinneissa tehtyjen havaintojen perusteella toimintaa kehitettiin. Tukesin sisäinen auditointi koskien näytteiden elinkaaren hallintaan toteutui kattaen myös kasvinsuojeluainevalvonnan.

Kasvinterveys

Suomen kasvinterveyden tila pysyi hyvänä, koska uusia kasvintuhoojia ei todettu asettuneen Suomeen pysyvästi. Perunatuotannossa tehtiin torjuntapäätöksiä peruna-ankeroisten ja kasvihuonetuotannossa tomaatin ruskokurttuviruksen vuoksi. Tomaatin

ruskokurttuvirusta todettiin ensimmäistä kertaa tomaatin taimituotannosta. Maahantuonti- ja markkinointikieltoja annettiin elävien hyönteisten, sukkulamatojen, ruskokurttuviruksen sekä käsittely- tai asiakirjapuutteiden vuoksi.

Kasvinterveys- ja taimiaineiston valvontarekistereihin kuului vuonna 2023 noin 5 000 toimijaa. Valvonnasta 53 % suuntautui kartoitukseen ja tuotannon valvontaan, 27 % vientivalvontaan, 10 % tuontivalvontaan ja 10 % sisämarkkinavalvontaan. Valvonnasta 55 % kohdennettiin metsäsektorille, 32 % puutarhasektorille ja 12 % perunasektorille. Yhteensä tehtiin 3 203 tarkastusta. Valvontasuunnitelman määrälliset tarkastustavoitteet toteutuivat kokonaisuutena 89 prosenttisesti. Venäjän puutuonti on korvautunut pääasiassa EU-maista tulevilla tuotteilla.

Tarkastusten yhteydessä otettiin yhteensä 3 438 näytettä, joista Ruokaviraston kasvianalytiikan laboratoriossa tehtiin 6 429 kasvinterveyden tutkimusta. Tutkimuksista 94 % tehtiin akkreditoituna. Näytemäärä oli hieman edellisvuotta pienempi, mutta osalle näytteistä tehtiin useampia tutkimuksia, jolloin tutkimusten määrä nousi hieman vuodesta 2022. Laboratoriotulosten luotettavuutta ja kansainvälistä vertailtavuutta varmennettiin osallistumalla kahdeksaan kansainväliseen pätevyystestiin.

Kasvinterveyslainsäädäntö korostaa toimijoiden omaa vastuuta kasvinterveysriskien hallinnassa. Vuonna 2023 voitiin ensimmäistä kertaa jättää 47 kasvipassitoimijan omavalvonnan tarkastukset tekemättä, koska he olivat noudattaneet laatimiansa riskinhallintasuunnitelmia eikä heidän edellisten vuosien omavalvonnan tarkastuksissa havaittu puutteita.

Suomen hyvä kasvinterveyden tila edesauttaa kasvien ja kasvituotteiden vientiä. Vientiä varten myönnettiin 9 733 kasvinterveystodistusta, joista suurin osa puutavaralle. Eniten kasvinterveystodistusta vaativia tuotteita vietiin Kiinaan, Egyptiin, Saudi-Arabiaan ja Turkkiin, joiden yhteisosuus oli 59 % kasvinterveystodistusta vaativasta viennistä. Palautteena vientimaista saatiin kaksi ilmoitusta (notifikaatio) koskien vientierissä esiintyneitä puutteita.

Kasvien tuontivalvonnassa kiellettiin yhteensä 19 erän maahantuonti. Näistä valtaosa oli puista pakkausmateriaalia, joista puuttui ISPM 15 merkintä kokonaan tai se oli puutteellinen. Puuttuvan terveystodistuksen vuoksi maahantuontikieltoja annettiin puutuotteille, käynteille koneille ja siemenille. Puutarhakasveja tai niiden taimia ei jouduttu pysäyttämään. Yhden Keniasta lähetetyn leikkokukkaerän maahantuonti kiellettiin *Scirtothrips dorsalis* -karaanteenituhoojan (II A) takia.

Kasvien sisämarkkinavalvonnassa annettiin 10 markkinointikieltoa. Taimimyymälöissä annettiin kieltopäätöksiä tulipoltteen isäntäkasveille puuttuvien PZ- suoja-aluekasvipassien vuoksi. Puisen pakkausmateriaalin markkinavalvonnassa annettiin kieltoja elävien sukkulamatojen, hyönteisten ja puuttuvien ISPM 15 -merkintöjen vuoksi. Kasvihuonesektorilla ei annettu markkinointikieltoja. Takaisinvetoja ei tehty. *Phytophthora*-taudit ovat edelleen yleinen ongelma muista EU-maista peräisin olevassa marjakasvien taimiaineistossa. Suomesta Unkariin matkalla olevasta ruokaperunalähetyksestä puuttui kasvinterveysäädösten vaatima viljelijän tai pakkaajan kasvinterveysrekisteritunnus. Ruokavirasto antoi asiasta huomauksen toimijalle asian korjaamiseksi.

Suomella oli vuonna 2023 suoja-alueoikeus kolmelle tuhoojalle: koloradonkuoriainen, juurikkaan ritsomaniatauti (BNYVV) ja tulipolte. Suoja-alueoikeus ei kartoituksissa löydetty.

Uusia karanteenikasvintuhoojien torjuntapäätöksiä annettiin 15, kun vuonna 2022 niitä annettiin vain 6. Tomaatin ruskokurttuvirusta (ToBRFV) löydettiin Suomessa kahdelta viljelmältä: yhdeltä vihannesviljelmältä ja yhdeltä taimituotantopaikalta. EU-maissa tomaatin ruskokurttuvirus oli yleisin vuonna 2023 kasvihuonetuotannossa todettu karanteenituhooja. Taimituotannossa havaittu esiintymä todettiin hävitetyksi tammikuussa 2024. Kummankaan 2023 todetun esiintymän kohdalla ei viruksen leviämiskeinot saatu selville. Vuonna 2022 todetut ruskokurttuviruksen esiintymät (2 kpl) todettiin hävitetyiksi ja torjuntapäätökset lopetettiin. Uusia peruna-ankeroisen torjuntapäätöksiä annettiin 13. Vanhoja päätöksiä saatiin kokonaan kumottua lähes saman verran. Muita perunan karanteenituhoojia ei todettu.

ISPM 15 -toimijoiden tarkastuksissa annettiin huomautuksia 4 % tarkastuksista, joka on hieman enemmän kuin edellisellä vuonna. Huomautus annettiin yleisimmin puun alkuperädokumenttien ja oman leiman kuvan toimittamisen puuttumisesta etätarkastusten yhteydessä. Muutamassa tapauksessa uusintatarkastuksissa todettiin edelleen vakavia puutteita ja nämä tapaukset (4 kpl) johtavat ISPM 15 -merkintäkäyttöoikeuden poistamis- ja seuraamusmaksukuulemiseen.

Suomen kasvinterveyden tilaan kohdistuu uhkia globaalin kaupan kasvun, ilmastonmuutoksen, muuttuneiden tuontikanavien ja sääömuutoksien myötä. Suomessa tomaatin ruskokurttuvirustapaukset ovat löytyneet kaikissa tapauksissa oireettomista kasveista. Toimijoiden tuleekin varautua viruksen runsastumiseen suomalaisessa tuotannossa ja noudattaa hyvää hygieniatasoa. Lähimmät saarnenjalosoukkoesiintymät sijaitsevat Pietarissa, minkä vuoksi tuhoajan kartoitusta on tehostettu Suomessa. Venäjänpuun tuonnin loputtua on seurattava ja arvioitava mahdollisten uusien tuontikanavien kasvinterveydellisiä riskejä. Se, että tuontivalvonnassakaranteenikasvintuhoojien löydöksiä on harvoin, vaatii edelleen tarkempaa analyysiä muun muassa valvontamenettelyitä ja tuontimaiden kasvinterveystilannetta arvioimalla. Kun suurin osa puutarhatuotannon ammattiviljelyn taimiaineistosta hankitaan muista EU-maista suoraan tiloille, ei niitä pystytä valvomaan sisämarkkina- ja tuontivalvonnan yhteydessä, vaan tarvitaan yhteistyötä viljelijöiden ja sidosryhmien kanssa.

Valvontajärjestelmää kehitettiin osallistamalla EU:n kasvien lisäysaineistolainsäädännön uudistukseen, tekemällä yhteistyötä metsäteollisuuden kanssa mahdollisten uusien puuntuontikanavien kasvinterveydellisten riskien arvioimiseksi, laatimalla säädöksen (EU) 2019/2125 mukainen puisen pakkausmateriaalin tuontiseurantaohjelma, osallistamalla kasvintuotannon etämyynnin valvonnan kehittämiseen sekä IPPC:n tekemään verkosta tilattujen tavaroiden aiheuttaman tuholaisriskin hallintaa koskevan oppaan laadintaan, edistämällä sähköisen kasvinterveystodistusjärjestelmän (Traces-ePHYTO) ja paikkatietoratkaisun käyttöönottoa, laatimalla monivuotinen riskiperusteinen arviointi- ja ohjauskäyntisuunnitelma, sekä valvonnan raportointia kehittämällä. Tavoitetta laatia tuhoajakohdaisia valmiussuunnitelmia yleisen osan lisäksi ei saavutettu, joten niiden laadinta siirtyy vuodelle 2024.

Valvontahenkilöstöä koulutettiin ajankohtaiskoulutuksessa ja kuukausipalaverissa sekä osallistamalla EU:n tarjoamiin BTSF-koulutuksiin ja etämyynnin valvontaa koskeviin koulutuksiin. Uusille kasvintarkastajille suunnattu verkkokoulutus avattiin vuoden alkupuolella. Valvonnan vaikuttavuutta ja kohdentamista kehitettiin kartoitusten luottamustason nostamisella EFSA:n RiBESS+ -työkalua hyödyntäen, piilosaastuntanäytteenotolla, tuhoajan ilmastonsopevuusanalyysien laadinnalla, hyödyntämällä FinnPRIO -mallia kartoitettavien tuhoajien rajaamisessa ja priorisoinnissa, määrittämällä Suomelle tärkeimmät tuhoajat markkina- ja tuontivalvonnassa ja kasvin- tuhoajien kartoituksissa sekä akkreditoitujen laboratoriomenetelmien käytöllä.

Toimijoiden, kansalaisten ja sidosryhmien tietämystä kasvinterveydestä lisättiin viestintäkanavia ja koulutusta käyttäen. Ruokavirasto osallistui Educa-messuille, Kevätmessuille, puutarha-alan Lepaan näyttelyyn sekä EFSA:n #PlantHealth4Life -viestintäkampanjaan. Uudet kasvipesäkkejä myöntävät toimijat suorittivat kasvinterveysvastaavan verkkokoulutuksen. Vastaava koulutus on käytössä puutarha-alan opiskelijoille. Toimijoita neuvottiin tarkastuskäyntien yhteydessä ja heille viestittiin kasvinterveysasioista kohdennetuilla uutiskirjeillä, verkkosivuilla, lehtikirjoituksilla ja luennoimalla tilaisuuksissa. Kansalaisille viestittiin sosiaalisessa mediassa, verkkosivuilla ja lehtikirjoituksissa erityisesti kasvien ja siementen tilaamiseen liittyvistä vaatimuksista sekä karanteenituhoojista. Kansalaisia tavoitettiin laajasti myös keskeisten tiedotusvälineiden tekemien juttujen kautta. Saarnipuiden sijaintitietojen kerryttämiseksi jatkettiin kansalaisille suunnattua #BongaaSaarni -kampanjaa, jonka avulla laji.fi -sivustolla olevien saarnihavaintojen lukumäärä edelleen kasvoi.

Kasvinsuojeluaineet

Ruokaviraston tekemä kasvinsuojeluaineiden käytön valvonta vuonna 2023 kohdistui kasvihuoneviljelyyn. Ilmoitusten perusteella tai jäämävalvonnan kautta tulleiden tapauksien kautta valvontaa kohdistui avomaanviljelyyn. Lisäksi vuonna 2023 valvonta tehtiin yhdelle junarata-alueelle. Kasvinsuojeluaineiden käytön valvontaa kohdistettiin kasvihuoneviljelyyn edellisen kerran vuonna 2020, mutta tällöin valvontamäärä oli alhainen Covid 19-pandemian vuoksi alennettujen valvontamäärien vuoksi.

Kasvinsuojeluaineiden käytön valvontaa (virallinen valvonta) tehtiin lähes suunnitelman mukaisesti. Kolmessa ELY-keskuksessa ei saavutettu tarkastustavoitetta. Virallisessa valvonnassa valvottiin yhteensä 87 toimijaa, kun tavoite oli 90 toimijaa. Ilmiannon, kasvinsuojeluainejäämävalvonnan tai muuta kautta tulleita tapauksia näistä oli 6 kappaletta.

Kasvinsuojeluaineiden virallisessa valvonnassa havaittiin puutteita yhteensä 27 toimijalla, mikä vastaa noin 30 % valvotuista kohteista. Valvotuista 81 kasvihuonetuotannon toimijoista puutteita havaittiin 24 toimijalla yhteensä 44 kpl. Puutteita oli 29,6 % valvotuista toimijoista. Muissa kuin kasvihuonetuotantoon kohdistuneissa valvonnoissa puutteita havaittiin kolmessa tapauksessa yhteensä 4 kpl. Eniten havaittiin puutteita kirjanpidossa (yhteensä 18 kpl). Kasvinsuojeluaineiden kasvinsuojeluaineen myyntipäällyksimerkintöjen noudattamista oli rikottu kahdeksassa tapauksessa. Ruiskun testaus oli vanhentunut tai se puuttui myös kahdeksassa tapauksessa.

Kasvihuonetuotantoon kohdistettiin valvontaa edellisen kerran 2020. Tällöin valvonnassa olleilla toimijoilla havaittiin suunnilleen samassa suhteessa kuin vuonna 2023. Vuoden 2023 valvonnassa havaittiin erityisen paljon puutteita kirjanpidossa, mutta yleensä puutteet olivat melko vähäisiä ja kirjanpito ei puuttunut kokonaan, vaan siitä puuttui lainsäädännön vaatimia kirjauksia osittain.

Ehdollisuuden valvonnan yhteydessä kasvinsuojeluaineiden käyttöä valvottiin noin 1 % EU:n suoria tukia ja tiettyjä osarahoitteisia viljelijätukia hakeneista viljelijöistä. Vuonna 2023 ehdollisuuden valvonta oli laajempaa kuin aikaisemmin täydentävissä ehdoissa oli, sillä torjunta-ainedirektiivin vaatimukset siirtyivät osaksi ehdollisuuden järjestelmää ja siten esimerkiksi kasvinsuojelututkinto ja ruiskun testaus siirtyivät ympäristökorvauksen vähimmäisvaatimuksista kaikkia tuenhakijoita koskeviksi ehdollisuuden vaatimuksiksi.

Ehdollisuuden otantavalvonnassa havaittiin kasvinsuojeluaineiden käytön rikkomuksia yhteensä 54 tilalla, yhteensä 83 kpl. Valvonnassa oli yhteensä 453 tilaa. Laajennuksia ehdollisuuteen (eli rikkomukset mitä havaittiin muissa kuin ehdollisuuden otantavalvonnassa olleilla

tiloilla) tehtiin yhteensä 38 tilalle. On huomioitava, että laiminlyönti merkitään myös tapauksissa, joissa viljelijä ei toimita kirjanpitoa kasvinsuojeluaineiden käytöstä valvontaa varten, joten tarkkaa tietoa siitä miten monessa tapauksessa lainsäädäntöä on rikottu, ei ole.

Kasvinsuojeluaineiden käytössä havaitut vähäiset puutteet korjattiin ohjaamalla toimijoita lainsäädännön velvoitteista. Lisäksi jos valvonnan kohteen oli maatila, joka oli hakenut EU:n suoria tai osarahoitteisia maataloustukia, joissa ehdollisuuden noudattaminen on vaatimuksena, ja rikkomus oli myös ehdollisuuden vaatimus, aiheutui tästä vähennys em. tukiin.

Ehdollisuuden valvonnassa puutteita havaittiin maataloilla vähemmän kuin kasvihuonetuotannossa ja näin ollen voidaan katsoa, että viljelijät ovat pääsääntöisesti tietoisia kasvinsuojeluaineisiin liittyvistä velvoitteista.

Tukesin kasvinsuojeluaineiden valvonta vuonna 2023 linkittyi vahvasti Pohjoismaiseen projektikonaisuuteen. Tukes osallistui yhdessä Ruotsin ja Norjan kanssa yhteisesti koordinoituun kasvinsuojeluaineiden valvontahankkeeseen. Hanke on aloitettu jo vuonna 2019 ja sitä on päätetty yhteisesti jatkaa. Lisäksi Tanska osallistuu projektiryhmän työhön. Valvonnassa otettuja näytteitä on suunniteltu yhdessä Ruotsin ja Norjan kanssa. Projektiryhmä tapaa säännöllisesti ja valvonnan etenemisestä ja tuloksista jaetaan yhteisesti tietoa. Yhteistyön tavoitteena on saada parempaa kuvaa Pohjoismaisilla markkinoilla olevista kasvinsuojeluaineista sekä markkinoiden vahvuuksista ja mahdollisista haasteista. Lisäksi Tukesin valvonnan näytteeksi otettiin valmisteita, joiden sisältämä tehoaine on kansallisesti arvioitu kasvinsuojeluaineiden kestäväen käytön toimintaohjelmassa erityisesti tarkkailtavaksi tehoaineeksi. Valvontaan sisällytettiin myös valmisteita, joiden lupa oli päättynyt lähiaikoina. Pohjoismainen yhteistyö tukee valvontaa koskevan asetuksen (EU) 2017/625 toimeenpanoa. Yhteistyöllä ja kasvinsuojeluainevalvonnan painopistevalinnoilla toimeenpannaan myös osaltaan Tukesin omia sekä kansallisia ja EU:n strategisia tavoitteita, kuten tietoon perustuva valvontaa.

Proaktiivisessa valvonnassa tarkastettiin 22 kasvinsuojeluainetta. Proaktiivisen valvonnan tavoitteena oli tarkastaa 20 valmistetta (tavoitetaso 5 % markkinoiden valmisteista). Valmisteet voivat olla identtisiä keskenään. Tällaisia valmisteita ovat esimerkiksi alkuperäis- ja rinnakkaisvalmisteet tai saman valmisteen eri erät. Tavoitteena on, että näin totutettuna saadaan tietoa siitä, onko markkinoilla väärennöksiä, tapahtuuko valmisteiden koostumuksissa muutoksia toimitusketjussa tai onko valmisteiden valmistuksen yhteydessä tapahtunut häiriöitä, jonka vuoksi valmiste ei täytä ennakkohyväksynnässä asetettuja ehtoja. Valvontasuunnitelman toteutuminen onnistui hyvin ja ylitti tavoitteen.

Näytteet otettiin kasvinsuojeluaineita myyvistä vähittäismyymälöistä sekä keskusvarastoista. Tarkastettaviksi valituista valmisteista valvottiin mm. sitä, että niiden markkinoille saattaminen on lupaehtojen mukaista ja täyttää lainsäädännön vaatimukset. Valmisteista tarkastettiin myyntipäällykset ja varoitusetiketin tiedot sekä osasta valmisteita analysoitiin myös tiettyjä fysikaalisia ja kemiallisia ominaisuuksia, kuten tehoainepitoisuutta. Lisäksi lähiaikoina päättyneitä lupia koskevia valmisteita valvottiin verkkokaupoissa sekä vähittäismyymälöissä.

Kasvinsuojeluaineiden proaktiivisen valvonnan perusteella kasvinsuojeluaineita koskevaa lainsäädäntöä noudatetaan pääsääntöisesti hyvin. Pistokoeluonteisesti tehdyt suunnitelman mukaiset tarkastukset osoittivat, että markkinoilla olevat valmisteet olivat tarkastetuilta osin pääsääntöisesti vaatimuksenmukaisia. Neljän valmisteen osalta kasvinsuojeluaineen varoitusetiketit tai myyntipäällyksen käyttöohjeet eivät vastanneet hyväksymispäätöstä. Näiden valmisteiden osalta Tukes valvoi, että toimijat ryhtyivät asianmukaisiin korjaaviin

toimenpiteisiin. Kemiallisten vaatimusten osalta kaikki analysoidut näytteet vastasivat tutkituilta osin vaatimuksia. Tukes teki yhden myyntikieltoa koskevan velvoittavan päätöksen vuonna 2023.

Lannoitevalmisteet

Uuden EU:n lannoitevalmisteasetuksen soveltaminen alkoi 16.7.2022. Samaan aikaan tuli voimaan myös uusi kansallinen lannoitelaki. Lisäksi vuoden 2023 lokakuussa tulivat voimaan lannoitevalmisteiden laatua ja toiminnan harjoittamista koskevat uudet maa- ja metsätalousministeriön asetukset. Lainsäädännön valmistelu ja toimeenpano vaativat merkittäviä resursseja lannoitevalvonnalta.

Lainsäädännössä Ruokavirastolle uutena tehtävänä tullut ainesosaluettelon laadinta vaati lannoitevalvonnalta merkittävää työpanosta. Talouden toimijoiden ainesosahakemusten käsittely edellytti uudentyypistä turvallisuuden arviointiin perustuvaa menettelyä Ruokaviraston ylläpitämään ainesosaluettelon lisättävien ainesosien osalta. Uusia aineosia lisättiin hakemusten perusteella ainesosaluetteloon 44.

Merkittävä lannoitevalmisteiden valvontaan liittyvä muutos on, että kaikki lannoitevalmisteet ovat markkinavalvontalainsäädännön piirissä. Lannoitevalvonta tekee markkinavalvonnassa tiivistä yhteistyötä eri markkinavalvontaviranomaisten kanssa ja on sitoutunut vuosille 2022–2025 laaditussa kansallisessa markkinavalvontastrategiassa olevien strategisten valintojen toteutukseen.

Ukrainan sota ja energian hinta ovat merkittävästi vaikuttaneet erityisesti epäorgaanisten lannoitteiden saatavuuteen ja hintoihin. Tämä on toiminut kannustimena uusien lannoite- raaka-aineiden löytämiseen. Erilaisten jätteiden ja sivutuotteiden hyödyntäminen sellaisenaan tai käsiteltyinä lannoitevalmisteina on lisääntynyt. Myös tavoite turpeen käytön vähentämiseen heijastuu lannoitesektorille. Nämä muutokset näkyvät sekä tarpeena löytää uusia käyttökohteita lannoitevalmisteille että uuden tyyppisinä markkinoille tulevana tuotteina ja on huomioitu myös valvonnan kohdentamisessa. Uusien markkinoille tulleiden tuotteiden lisäksi myös tarve uusiin tuotteisiin ja tuotantomenetelmiin liittyvien kysymysten käsittelyyn toimijoiden kanssa on kasvanut.

Lannoitevalmisteiden valvonta toteutettiin valvontasuunnitelman mukaisesti. Lannoitevalmisteiden tuotevalvonnan painopisteenä oli kiertotaloustuotteet eli teollisuuden sivutuotteet ja jätteet, joita käytetään lannoitevalmisteiden raaka-aineena tai sellaisenaan lannoitevalmisteena. Toiminnan tarkastuksissa painotettiin raaka-aineiden ja laitoshyväksynnän vastaavuutta sekä sitä onko raaka-aineissa tapahtunut muutoksia ja miten ne on huomioitu laitoksen toiminnassa. Valvonnassa kiinnitettiin huomiota myös tuoteselosteissa ilmoitettuihin tietoihin ja muihin pakkausmerkintöihin.

Markkinavalvonnan painopisteenä olivat Suomen ulkopuolella valmistetut epäorgaaniset ja orgaaniset lannoitteet sekä orgaaniset kivennäislannoitteet. Valvonta kohdistettiin siten, että etusijalla olivat CE-merkityt lannoitevalmisteet, elintarviketuotantoon tarkoitetut lannoitevalmisteet ja erityisesti valmisteet, jotka ovat tulleet markkinoille vuosien 2022 ja 2023 aikana.

Valvonnan tavoitteena on, että vähintään 75 % tarkastetuista tuotteista täyttävät säädöksissä asetetut vaatimukset. Tuotevalvonnassa löydettiin tavoitetta enemmän säädösten vastaisia tuotteita. Tämä johtuu osittain siitä, että valvontaa on kohdistettu aiempaa enemmän toimintoihin, joissa on epäilty olevan puutteita ja kertoo enemmän valvonnan onnistuneesta

kohdentamisesta kuin markkinoilla olevien tuotteiden ongelmista. Kaikista tuotevalvontata-
pahtumista 29,1 %:lle (eli 64 näytteelle) annettiin joko yksi tai useampi huomautus, kehoitus,
määräys tai kieltö. Yleisimmin huomautukset liittyivät tuoteselosteessa ilmoitettujen tietojen
poikkeamiin mitatuista tuloksista. Tuoteselosteisiin tai pakkauksin liittyviä huomautuksia,
kehotuksia tai määräyksiä annettiin 27 valvontatapahtuman yhteydessä eli 12,2 %:lle valvon-
tatapahtumista.

Valvontatulosten perusteella Suomessa valmistetut ja markkinoille saatetut lannoitteet,
maanparannusaineet ja muut lannoitevalmisteet täyttävät pääosin lainsäädännössä niiden
turvallisuudelle ja laadulle asetetut vaatimukset eikä erityisiä ongelmia ole esiintynyt. Tuot-
teiden valvonnassa havaitut vakavat puutteet ovat pysyneet vähäisellä tasolla. Valvontanäyt-
teiden perusteella tehtyjä kieltopäätöksiä annettiin vain yhdelle näytteelle. Kielto koski epä-
orgaanista lannoitetta, jonka kadmiumin pitoisuus suhteessa fosforipitoisuuteen ylitti sallitun
määrän. Kieltojen määrä oli pienempi kuin viime vuosina on yleensä annettu. Orgaanisissa
lannoitevalmisteissa puutteita on tyypillisesti todettu epäorgaanisia tuotteita enemmän.
Tämä ero on viime vuosina pienentynyt ja osin poistunut kokonaan.

Valmistuksen valvonta painottuu hyväksytyjen laitosten valvontaan. Osa tarkastuksista to-
teutettiin kaksivaiheisena, etätarkastuksena tehtynä asiakirjatarkastuksena, johon yhdistet-
tiin paikan päällä tehtävä katselmointi. Todetuissa puutteissa korostuu toiminnan muutok-
sista johtuvat puutteet, kuten raaka-ainemuutoksista johtuvien vaatimusten huomioimatto-
muus ja omavalvonnan toteutuksen puutteet. Suurten ammattimaisesti toimivien ja taajem-
paan valvottujen laitosten kohdalla puutteita todetaan vähemmän kuin pienillä laitoksilla,
joiden valvontasykli on pidempi. Toimijoiden osaaminen ja lainsäädännön tuntemus ovat hy-
vällä tasolla ja todetut puutteet korjataan pääosin nopeasti.

Uusi lannoitevalvonnan uutiskirje ilmestyi kaksi kertaa. Lannoitevalvonnan tuotevalvonnan
analyysituloraportti julkaistaan nykyisin Ruokaviraston avoimen tiedon portaalissa. Vuoden
2023 aikana otettiin käyttöön uudet vuosi-ilmoituslomakkeet sähköiseen asiointipalveluun
Toukoon. Uudistuneissa lomakkeissa huomioitiin lainsäädännön muutokset sekä automati-
soitiin tietojen käsittelyä.

Siemen

Huoltovarmuuden ja ruokaturvan näkökulmasta sertifioidun siemenen laatu ja määrä vastasi-
vat hyvin tarvetta. Palkokasvien kysyntä, viljelyalat ja myös siementuotantoalat ovat kasva-
neet. Siemenen ja siemenperunan sisämarkkinakauppa ja vienti ovat kasvussa.

Kasvukauden sääolosuhteet olivat vaihtelevat. Alkukesä oli lämmin ja kuiva, mutta loppukesä
oli paikoin poikkeuksellisen sateinen, mikä vaikeutti sadonkorjuuta. Talvi 2022-2023 oli syys-
muotoisten kasvilajien kannalta suotuisa. Sertifioidun siemenen hyväksytyt tuotantoala oli 37
839 ha. Viljelystarkastuksissa hylättiin 3,2 % tarkastetusta pinta-alasta, josta hukkakauran
osuus oli 0,6 %. Tärkein yksittäinen hylkäyssyy oli tarkastuspyyntöjen peruutukset. Mobiilivil-
jelystarkastussovelluksen eli sähköisen viljelystarkastuspöytäkirjan otti koekäyttöön 10 vilje-
lystarkastajaa.

Viljakasvien siementä sertifioitiin keskimääräistä vähemmän. Vuosina 2018-2022 sertifioitiin
keskimäärin 78 000 tn ja vuonna 2023 sertifioitiin 69 000 tn viljakasvien siementä. Nurmi- ja
rehukasvien siementä sertifioitiin vuonna 2023 huomattavan paljon verrattuna viiteen edelli-
seen vuoteen (keskiarvo 7 266 tn ja vuonna 2023 sertifioitiin 10 332 tn). Viljakasvien siementen
varastotilanne parani ja myös nurmikasveja jäi varastoon edellisvuotta enemmän.

Kokonaisuudessaan siemenen itävyys oli tavanomaisella tasolla. Herneen ja syysvehnän itävyydet olivat erittäin hyvät ja ohran, härkävavun ja nurminadan itävyydet olivat keskimääräistä heikompia. EU:sta saatiin tarkastuskaudeksi 2022-2023 itävyyスポikkeus härkävavulle. Hyväksytyjä siemenpakkaamoita oli 130 kappaletta. Kasvilajikeluetteloon hyväksyttiin 36 uutta lajia ja 11 lajista.

Siemensertifiointijärjestelmän useita osioita on pystytty automatisoinnin avulla nopeuttamaan ja siemensektori on mukana SALLI (sähköisen asioinnin kehittäminen elintarvikeketjussa) – hankkeessa. Viestintää harjoitettiin aktiivisesti ja vuonna 2023 alettiin julkaista neljä kertaa vuodessa ilmestyviä siemenuutisia. Vaikea uusi rikkakasvi rikkakananhirssi on herättänyt paljon keskustelua ja kysymyksiä erityisesti erilaisista ulkomaisista maisema- yms. seoksista. Ruokavirasto on aktiivisesti viestinyt rikkakananhirssin haitallisuudesta ja tunnistamisesta mm. viljelijä- ja siemenuutiskirjeissä sekä asiakastilaisuuksissa.

Valvonnan painopisteenä vuonna 2023 olivat sertifioimattoman siemenen internetmarkkinoinnin seuranta ja valvonta, valvontanäytteenotto ammattikäyttöön tarkoitetuista maisemajaniittyseoksista, härkävavun ja herneen siemenen alkuperävalvonta sekä hylättyjen viljelysten käytön valvonta. ELY-keskusten välisissä valvontojen toteutumisasteissa oli hajontaa. Valvontasuunnitelman toteutumisasteen keskiarvo oli 88 %. Siemenkaupan markkinavalvonnassa puutteita havaittiin yhteensä 47 kpl. Määrällisesti eniten puutteita esiintyi toiminnan ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnissä sekä sertifioimattoman siemenen markkinoinnissa.

Siemenkaupan markkinavalvonnassa siemenlain rikkomuksista annettiin yhteensä viisi markkinointikieltoa. Markkinointikiellot annettiin sertifioimattoman siemenen markkinoinnista. Kirjallisia varoituksia siemenlain rikkomuksista annettiin myös yhteensä viisi. Seuraamusmaksuja siemenlain rikkomuksista annettiin yhteensä kolme, joista kaksi liittyi vakuustodistuksiin. Yksi seuraamusmaksu annettiin itävyyスポikkeuspäätöksen saaneen kauppaerän markkinoinnista päätöksen vastaisesti. Härkävavun ja herneen siemenen alkuperävalvonnassa havaittu sertifioimattoman siemenen käyttö vaikuttaa johtuvan siitä, että viljelijät tekivät päätöksen käyttää muun muassa rehutavaraa ja naapurin tos-siementä siemeneksi. Sertifioimattoman siemenen markkinointia havaittiin vain yhdessä tapauksessa. Sertifioimatonta siementä ostaneille sekä vastaamatta jättäneille viljelijöille lähetettiin neuvonnallinen kirje, jossa korostettiin sertifioidun siemenen etuja. ELY-tarkastajien koulutukseen ja uusien tarkastajien ohjaukseen panostetaan vahvemmin. Käyttöön otetaan muun muassa uusille tarkastajille suunnattu verkkokoulutus.

Siemenyksikön GM-valvontasuunnitelman mukaisesti näytteet GM-määritystä varten otettiin kolmesta rapsierästä ja yhdestä rypsierästä. Erien alkuperämaa oli Suomi. Näytteet lähetettiin tutkittavaksi Tullilaboratorioon. Saatujen tulosten perusteella näytteissä ei todettu muunto-geenistä organismeja.

ELÄINTEN TERVEYS JA HYVINVOINTI

Eläinten terveydelle ja hyvinvoinnille asetetut vaikuttavuustavoitteet saavutettiin pääosin. Poikkeuksena oli tavoite, ettei vakavia eläintauteja esiinny kotieläimillä ja luonnonvaraisilla eläimillä. Lintuinfluenssa aiheutti laajan epidemian turkistarhoilla sekä useita luonnonlintujen joukkokuolematapauksia. Turkistarhojen epidemia hoidettiin onnistuneesti yhteistyössä koko ketjun viranomaisten sekä terveysviranomaisten kanssa. Epidemia vei kuitenkin merkittävän määrän resursseja muulta valvonnalta, esim. eläinten hyvinvoinnin valvonnalta.

Valvonnassa havaitut yksittäiset laiminlyönnit eivät vaikuttaneet laajemmin eläinten terveyteen ja hyvinvointiin tai eläintautien leviämiseen maassa. Hyvinvoinnin otantavalvonnoissa todetut laiminlyönnit osoittavat myös sen, että valvonnan riskiperusteinen kohdentaminen toimii hyvin. Alue- ja paikallistason virkaeläinlääkärijärjestelmä on perusta luotettavalle valvonnalle.

Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnassa todettuihin puutteisiin ei ole selvää yksittäistä syytä, vaan kyse on monitahoisista tekijöistä ja ne vaihtelevat eri eläinlajien välillä. Lemmikki- ja harraste-eläinten pitäjien laiminlyöntien taustalla on usein tietämättömyyttä. Vakavimpiin ongelmiin liittyy yleensä eläinten omistajien sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia. Ammattimaisessa eläintenpidossa laiminlyöntien taustalla on harvemmin tiedonpuute. Tyypillisiä syitä voivat olla eläinten omistajien ja hoitajien turtuminen, jaksamisen väärinarviointi, säädösten noudattamisen kalleus ja alan lisääntyneet tuottavuusvaatimukset.

Eläinten terveys

Vuonna 2023 Suomen eläintautitilanne oli poikkeuksellisen haastava. Heinäkuussa todettiin Suomen ensimmäiset tarhattujen turkiseläinten lintuinfluenssatartunnat, vuoden aikana tautia todettiin yhteensä 71 turkistarhalla. Koska lintuinfluenssa voi tarttua myös ihmiseen ja aiheuttaa vakavan taudin, turkiseläinten lintuinfluenssaepidemia oli uhka myös ihmisten terveydelle. Epidemia johti massiivisen laajaan taudintorjuntaoperaatioon, kun tartuntatarhojen turkiseläimet lopetettiin ihmisten terveyden suojelemiseksi. Epidemian taltuttaminen ja kaikkien turkistarhojen tutkiminen lintuinfluenssan varalta vei runsaasti eläinterveysviranomaisien resursseja erityisesti alueilla, joissa sijaitsee paljon turkistarhoja. Useimmissa tapauksissa turkistarhojen lintuinfluenssatartunnat olivat todennäköisesti peräisin luonnonvaraisista linnuista. Luonnonvaraisten lintujen tautitapausten ja erityisesti lintujen joukkokuolemien vuoksi Ruokavirasto perusti 20.7.2023 tartuntavyöhykkeen, jolla pyrittiin estämään korkeapatogeenisen lintuinfluenssan leviäminen siipikarjan pitopaikkoihin. Luonnonvaraisten lintujen tautitapausten vähentyessä vyöhyke lakkautettiin marraskuussa.

Suomi säilyi kuitenkin edelleen vapaana useimmista strategisesti tärkeistä eläintaudeista. Tuotantoeläinten salmonellatartuntojen määrä pysyi alle 1 % tavoitetasolla. Eläintautilainsäädäntöä noudatettiin pääsääntöisesti hyvin, ja motivaatio eläintautien torjuntaan säilyi hyvänä. Eläintautiepäilyjen ilmoittaminen tapahtui vaatimusten mukaisesti. Todetut ja epäillyt tautitapaukset hoidettiin tehokkaasti, ja suunnitelmallinen eläintautiseuranta täytti pääosin sekä EU-lainsäädännön vaatimukset että kansalliset tavoitteet. Kunnaneläinlääkärien suorittamassa terveysvalvonnoissa jäätiin joiltain osin alle tavoitetason.

Eläinten lääkitseminen

Lääkitsemisen valvonnan tavoitteena on varmistaa lääkkeiden lainsäädännön mukainen hallittu käyttö. Lääkkeiden käyttö eläimille ei saa aiheuttaa vaaraa ihmisille, eläimille tai ympäristölle. Mikrobilääkkeiden käyttö Suomessa oli maltillista tuotantoeläimillä ja tuotantoeläinten patogeenien resistenssitilanne on pääosin hyvä. Vuonna 2023 tuotantotiloille tehtiin yhteensä 105 eläinten lääkitsemisen tarkastusta, mikä on enemmän kuin edeltävänä vuonna. Asetetun tavoitteen mukaisesti valvonta oli kattavinta sika- ja nautatiloilla. Meijereiden oma-valvonnassa epäiltyjen antibioottijäämien vuoksi tehtyjen selvitysten ja tarkastusten määrä jatkoi laskuaan, selvityksiä tehtiin 14 tilalla. Aluehallintovirastot jatkoivat myös hevostallien lääkitsemisvalvontoja. Talleja tarkastettiin 82. Näistä 4 % oli uusintatarkastuksia, joilla passeja ei tarkastettu. Passit olivat tarkastettavissa 62 % talleista. Eläinlääkäreiden valvonnan kattavuus nousi hieman aiemmasta, vaikka eläintautiepidemioiden hoito verotti aluehallintovirastojen resursseja. Aluehallintovirastot tekivät seitsemän tarkastuskäyntiä ja 15 hallinnollista valvontaa. Ruokavirasto teki yhden hallinnollisen valvonnan, sillä se keskitti resurssit

antibioottien eläinlajikohtaisen käyttötiedon kattavuuden ja oikeellisuuden varmistamiseen. Eläinlääkärien valvonnassa todetut puutteet olivat yleisiä, tähän vaikuttaa se, että valvonnat olivat pääosin epäilyyn perustuvia.

Eläinten merkintä ja rekisteröinti

Vuonna 2023 tunnistamisen ja rekisteröinnin puutteita todettiin 74 % valvotuista tiloista (ely-keskusten valvonnat, muista ei saatavissa yhteenvetotietoa tietojärjestelmän puuttumisen vuoksi). Vuonna 2023 tunnistamisen ja rekisteröinnin valvonta ei ollut enää osa ehdollisten tukien valvontaa, joten puutteiden luokittelua lieviin ja vakaviin ei tehty edellisvuosien tavoin. Valvontaviranomaiset asettivat yhteensä 99 siirtokieltoa. Valvonnalle asetetut määrälliset tavoitteet toteutuivat, kaikkien otantatarkastuksilla valvottavien eläinlajien (naudat, siat, lampaat ja vuohet) osalta saavutettiin 3 % valvontavelvoite.

Eläinten hyvinvointi

Tuotantoeläintilojen hyvinvoinnin otantatarkastusten vaikuttavuustavoite on, että vähintään 85 % tarkastetuista tiloista täyttää vaatimukset. Vuonna 2023 tavoitetta ei edelleenkään saavutettu, vaatimukset täyttyivät 74 %:lla tiloista. Tulos selittyy osin sillä, että valvonnan riskiperusteisuutta on edelleen parannettu. Kahdella otantavalvonnan tilalla todettiin aihetta ryhtyä kiireellisiin toimenpiteisiin. Kaupallisten eläinkuljetusten valvonnassa tavoitteena on, että vähintään 90 % tarkastetuista eläinkuljetuksista täyttää vaatimukset. Tämä tavoite saavutettiin vuonna 2023. Epäilyyn perustuvien tarkastusten tulokset noudattavat aikaisempien vuosien linjaa. 24 %:lla kaikista käynneistä havaittiin epäkohtia, joiden vuoksi eläinten omistajalle tai haltijalle annettiin joko määräys korjata puutteet määräajassa tai kielto jatkaa eläinsuojelusäädösten vastaista menettelyä. Noin 8 %:lla käynneistä havaittiin vakavia laiminlyöntejä, ja viranomaiset ryhtyivät kiireellisiin toimenpiteisiin eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Eläinsuojeluvälivonnalle asetettuja määrällisiä tavoitteita ei aivan saavutettu. Otantaan perustuvista tuotantoeläintilojen eläinsuojelutarkastuksista toteutui 79 %, mutta aluehallintovirastojen välillä oli eroja tavoitteiden saavuttamisessa. Myös eläinkuljetusten valvonnassa jäätin tavoitteesta (toteuma 64 %). Epäilyyn perustuvia tarkastuskäyntejä raportoitiin yhteensä 4417 kpl. Luvussa on mukana kuitenkin vain ne tarkastukset, jotka ehdittiin tallentaa ennen kuin tallentamiseen käytetty Elite-tietojärjestelmä poistui käytöstä marraskuun alussa. Kuten edelliselläkin vuonna, suurin osa tarkastuksista kohdistui lemmikkieläinten pitoon.

Sivutuotteet

Sivutuotevalvonnan vaikuttavuutta koskevana tavoitteena on varmistaa, ettei sivutuotteista aiheudu eläintautien leviämisen vaaraa, eikä muutakaan vaaraa ympäristölle, ihmisille tai eläimille. Laitosvalvonnan määrällinen tavoite toteutui Ruokaviraston valvonnassa lähes kokonaan (98 %), ja suunnitelluista valvonnoista valvomatta jäi ainoastaan yksi laitos, jossa ei ollut toimintaa. Laitosvalvontaa lisättiin edellisvuoteen verrattuna, mistä johtuen myös puutteita todettiin enemmän. Tarkastuksilla havaittiin myös aiempaa vakavampia puutteita johtuen osittain tarkastusten kohdentamisesta toimijoihin, joilla on ollut aiemmin puutteita tai muista syistä oli aihetta epäillä puutteita toiminnassa. Suurin osa puutteista oli kuitenkin vakavuudeltaan pienimpiä, eikä niiden arvioitu aiheuttavan merkittäviä riskejä eläinten tai ihmisten terveydelle, tai elintarvikkeiden, rehujen tai ympäristön turvallisuudelle. Kunnaneläinlääkäreille suunnitelluista laitostarkastuksista toteutui vain 50 %. Turkiseläinten lintuinfluenssaepidemian ("HPAI-epidemia") vuoksi kunnaneläinlääkärit tekivät kuitenkin turkiseläinten raatoja käsitteleviin ja turkiseläinten rehua valmistaviin laitoksiin ylimääräistä laitosvalvontaa, nk. bioturvallisuustarkastuksia, joilla todettiin useita puutteita ja bioturvallisuusriskejä. Tilavalvontaa lisättiin huomattavasti, ja tarkastuksilla valvottiin raatojen asianmukaista säilyttämistä sekä syrjäisillä alueilla erityisesti raatojen hautaamisolosuhteita ja keräilyalueella lainsäädännön vastaista hävittämistä hautaamalla. Kuolleiden tuotantoeläinten keräilyn

toteutuma keräilyalueilla nautojen (96 %) ja lampaiden (92 %) osalta säilyi ennallaan, ja vuohien osalta parani aiemmasta (91 %). Turkiseläimillä todetun AI-epidemian johdosta hävitettiin suuria määriä eläintaudin vuoksi lopetettuja tai kuolleita turkiseläimiä turvallisesti niin, ettei eläintauti päässyt leviämään.

Eläinlääkinnällinen rajatarkastus

Eläinlääkinnällisen rajatarkastuksen vaikuttavuustavoitteet saavutettiin: tuonnin mukana ei todettu saapuneen vastustettavia eläintauteja ja tuontielintarvikkeiden ei todettu aiheuttaneen ihmisten sairastumistapauksia. Kaikki eläinlääkinnälliseen rajatarkastukseen ohjautuneet erät tarkastettiin (100 %). Kolmansista maista Venäjälle kuljetettavien kauttakuljetuserien määrä kasvoi voimakkaasti vuonna 2023. Yhdistelmätuotelainsäädännön muutokset aiheuttivat suurta neuvonta- ja ohjaustarvetta. Tarkastuksia tehtiin kaikilla kolmella rajatarkastusasemalla yhteensä 3 011 kpl, kauttakuljetuserät mukaan lukien. EU:n alueelle jäävistä elintarvike-eristä (767 kpl) hylättiin eläinlääkinnällisessä rajatarkastuksessa 6 erää (0,8 %). Hylkäysten syynä oli puuttuva todistus (5) ja ei hyväksyty tuontimaa (1). Kirjallinen huomautus annettiin 9 elintarvike-erälle. Sivutuote-eristä (759 kpl) hylättiin 3 kpl (0,4 %) ja kirjallinen huomautus annettiin 2 erälle (0,3 %). Hylkäyksen syynä oli puutteelliset tunnistetiedot (2), puutteelliset pakkausmerkinnät (1) ja muu syy (1). Eläineristä (107 kpl) hylättiin 3 erää (2,8 %). Hylkäyksen syynä oli puutteelliset tunnistetiedot (1) ja puuttuva todistus (1) sekä puutteelliset tunnistetiedot ja eläimet (hyönteiset) ei kuljetuskuntoisia (1). Kirjallisia huomautuksia ei annettu. EU:n ulkopuolelta maahan tulleiden lemmikkien säädösten vastaisen tuonnin seuraamuksena määrättiin 5 seuraamusmaksua. Hallintopäätöksiä tehtiin 11 kpl lemmikkien laittoman maahantuonnin vuoksi.

ELINTARVIKEET, REHUT JA LUONNONMUKAINEN TUOTANTO

Elintarvikkeiden, elintarvikekontaktimateriaalien ja rehujen turvallisuus sekä luomutuotannon vaatimuksenmukaisuus olivat edelleen kokonaisuutena hyvällä tasolla. Elintarvikkeiden ja rehujen turvallisuuteen ja laatuun liittyvät erityisilanteet, kuten epidemiaselvitykset ja takaisinvedot, hoidettiin erittäin tehokkaasti. Toiminnan vaatimustenmukaisuus ja toimijoiden vastuunotto ovat entisestään parantuneet. Kuluttaja voi luottaa elintarvikkeiden ja luomutuotteiden turvallisuuteen ja aitouteen varsin hyvin. Vuonna 2023 elintarvikevälitteisiä epidemioita oli 55 kpl (tavoite alle 45) ja niissä sairastuneita oli 1671 (tavoite alle 1000). Näiden osalta vuonna 2023 tavoitteisiin ei päästy, joskin tulosta selitti osaltaan kaksi isoa epidemioita, joissa sairastui satoja ihmisiä.

Luomukananmunien PFAS-yhdisteiden määrät olivat uusien tutkimusten perusteella selvästi pienentyneet aiempiin tuloksiin verrattuna kanojen ruokintaan tehtyjen muutosten myötä. Viljeltyjen kalojen mädissä PFAS-pitoisuudet olivat pieniä. Luonnonkaloissa PFAS-yhdisteitä löytyi enemmän, mutta pitoisuudet alittivat kuitenkin pääosin kalojen PFAS-yhdisteille asetetut enimmäismäärät tai olivat hyvin niiden tuntumassa.

Elintarvikkeiden valvonta- ja seurantaohjelmia toteutettiin hyvin ja suunnitelmien mukaisiin määriin päästiin pääosin. Elintarvikealan yrityksiin tehtiin seurantatarkastukset mukaan lukien vuonna 2023 yhteensä n. 22500 Oivan mukaista tarkastusta. Tämä on n. 10 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Tarkastusmäärät kasvoivat myös vuonna 2022, jolloin tarkastusten määrät palasivat COVID-19 epidemiaa edeltävälle tasolle. Kaikista tarkastuksista parhaita A- ja B-tarkastustuloksia oli 83 %, ja tämä on pysynyt suunnilleen samalla tasolla useita vuosia. Kuitenkin A- ja B-tarkastustuloksen saaneiden valvontakohteiden osuus jäi hieman valtakunnallisesta tavoitteesta (85 %) ollen 84,5 %.

Vakavia puutteita todettiin elintarvikevalvonnassa vain vähän. Yleisimpiä olivat hygieniaan, tilojen soveltuvuuteen ja kunnossapitoon, näytteenottoon sekä pakkausmerkintöihin ja elintarviketietoihin liittyvien vaatimusten täyttämisen puutteet sekä jäljitettävyyteen ja elintarvikekohtaisiin erityisvaatimuksiin liittyvät puutteet. Kolmansista maista tuotavissa ja sisämarkkinoilla olevista elintarvikkeissa esiintyi enemmän elintarviketurvallisuusriskejä kuin kotimaassa tuotetuissa.

Vaatimukset täyttävien rehuvalvontakohteiden osuus oli näytteiden ja analyysien perusteella 99 % eli oli tavoitteen mukainen. Salmonellaa ei esiintynyt markkinoille saatetuissa elintarviketuotantoeläinten rehuissa, joten salmonellaa koskeva tavoite saavutettiin. Tuontirehujen salmonellalöydökset haastavat edelleen Suomen hyvää salmonellatilannetta. Suunniteltujen tarkastusten toteuma oli 99 % alkutuotannon osalta ja 100 % muiden rehualan toimijoiden osalta. Elintarviketuotantoeläimille tarkoitetuissa rehuissa ei todettu jäämien enimmäismääriä ylittäviä pitoisuuksia kokkidiostaatteja eikä lääkeaineiden jäämiä. Tarkastustyöstä kerätty asiakaspalaute on rehuvalvonnan osalta erittäin positiivista.

Luonnonmukaisen tuotannon valvonta toteutui valvontasuunnitelman mukaisesti ja suomalainen kuluttaja voi luottaa luomumerkintöjen oikeellisuuteen.

Elintarvike- ja rehuvalvonnassa suurimpana yksittäisenä syynä vaatimusten täyttymisen puutteisiin oli toimijoiden tietämättömyys vaatimuksista. Tahallista laistamista vaatimuksista ja selvästi petoksen tunnusmerkit täyttävää toimintaa on myös havaittavissa. Myös osaamisen puute, välinpitämättömyys, taloudelliset vaikeudet tai vaatimusten yksityiskohtaisuus lisäävät puutteita toiminnassa. Oiva-järjestelmä parantaa elintarvikealan toimijoiden tietoja vaatimuksista ja vaatimusten noudattamista. Oiva on myös yhtenäistänyt valvonnan osalta lainsäädännön vaatimusten tulkintaa ja seuraamusten käyttöä.

Elintarvike- ja rehuvalvonnassa käytetään yleisesti kehoituksia, joilla pyritään saamaan toimija korjaamaan puutteita. Mikäli kehoitus ei riitä korjaamaan epäkohtaa, valvontaviranomainen käyttää hallinnollisia pakkokeinoja, kuten määräyksiä ja kieltoja. Oiva-järjestelmän arvioidaan yhtenäistävän myös pakkokeinojen käyttöä. Oiva lisää myös uusintatarkastuksia, joilla tarkastetaan edellisissä tarkastuksissa havaittujen puutteiden korjaaminen ja varmistetaan epäkohtien poistuminen. Valvonnassa on kuitenkin edelleen panostettava myös perusasioiden hallinnan ja puutteiden korjaamisen varmistamiseen. Tuontielintarvikkeiden (kolmasmaatuonti) valvonnassa erät, joissa havaitaan epäkohtia, hävitetään tai palautetaan lähtömaahan. Kolmansista maista tuotujen ja sisämarkkinoilla olevien rehujen osalta myös rehuerien käsittely epäkohdan poistamiseksi on mahdollista hävityksen ja palautuksen ohella.

3 MONIVUOTISIIN KANSALLISIIN VALVONTASUUNNITELMIIN TEHDYT MUUTOKSET

Suomi on laatimassa uutta elintarvikeketjun monivuotista kansallista valvontasuunnitelmaa vuosille 2025-2028 ja se on tarkoitus julkaista vuoden 2024 lopussa. Uuden VASUn valmistelussa otetaan huomioon paitsi erilaiset kansalliset strategiat ja tulosohjaussopimukset, myös aikaisemmat valvontatulokset, mahdolliset uudet riskit, uusi tieteellinen tieto, valvontajärjestelmiin kohdistuneiden auditointien tulokset, tiedossa olevat lainsäädännön muutokset sekä muut toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset. Valmistelutyötä on tehty koordinoitusti

Elintarvikeketjun valvonnan koordinaatioryhmässä, jossa ovat edustettuna kaikki elintarvikeketjun toimintavaltaiset viranomaiset. VASUun 2025-2028 on sovittu yhteiset kehittämisteemat (1. Valmius, varautuminen ja huoltovarmuus, 2. Vastuullisuus ja kestävyys, 3. Teknologia ja tieto), jotka osaltaan edistävät strategisten päämäärien toteutumista.

Yhteisten kehittämisteemojen, aikaisempien valvontatulosten ja muiden vaikuttavien asioiden pohjalta kullekin sektorille laaditaan monivuotinen toimenpidesuunnitelma viranomaisvalvonnan erityisistä valtakunnallisista painopisteistä vuosille 2025-2028. Vuoden 2025 toimenpidesuunnitelmaan kuuluu kasvintuotannon alueella mm. elintarviketuotantoon tarkoitettujen lannoitevalmisteiden valvontaa, avomaan kasvintuhoojien kartoitusta, valmiusharjoittelua, ammattimaisen kasvinsuojeluaineiden käytön valvontaa sekä tarkastamattoman siemenen valvontaa. Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin alueella painotetaan mm. sivutuotteiden jäljitettävyyttä, turkistarhojen lintuinfluenssan valvontaa ja seurantaa, eläinlääkäreiden lääkitsemisvalvontaa sekä eläintenpitäjä- ja pitopaikkarekisteröinnin valvonnan tehostamista. Elintarviketurvallisuuden, rehujen ja luonnonmukaisen tuotannon alueella vuonna 2025 tarkoituksena on erityisesti saattaa vanhoja painopisteitä päätökseen, analysoida niiden tuloksia ja suunnitella tulevia toimenpiteitä näiden pohjalta. Suunnitelmiin kuuluu edelleen mm. sähköisen asioinnin ja raportoinnin kehittämistä ja aikaisempien valtakunnallisten painopisteiden loppuunsaattaminen (lämpötilanhallinta elintarvikehuoneistoissa, valvojan työkalupakki). Lisäksi suunnitelmana on mm. lisätä elintarvikealan toimijoiden ja valvojien HACCP-osaamista ja käynnistää elintarvikelisiä aineiden ja -aromien saannin seurannan pilotti-hanke. Kaikkien valvontasektoreiden toimenpidesuunnitelmia tullaan tarkastelemaan ja tarvittaessa päivittämään vuosittain. Yhdessä säännöllisesti toteutettavan, riskiperusteisen viranomaisvalvonnan kanssa näillä toimenpiteillä pyritään varmistamaan jatkossakin tehokas ja vaikuttava valvonta, jolla edistetään virallista valvontaa koskevan asetuksen tavoitteita, strategisia vaikuttavuuspäämääriä sekä kansallisten valvontajärjestelmien erityisiä tavoitteita.

Muut uuteen VASUun kohdistuvat muutostarpeet ovat varsin pieniä, kohdistuen lähinnä pieniin teknisiin muutoksiin.

Eri sektoreilla sovellettaviin riskiluokituksiin ei ole merkittäviä muutostarpeita. Valvonnan riskiperusteisuutta sen sijaan edistetään ja kehitetään jatkuvasti osana normaalia toimintaa. Esimerkiksi toimijoiden luottavuuden arvioinnin huomioimista uutena mahdollisena riskitekijänä pohditaan muutamissa valvontajärjestelmissä.

4 MAKSUT

Elintarvikeketjun viranomaisvalvonta on suurimmalta osin maksullista. Maksuilla katetaan virallisesta valvonnasta ja muista virallisista toimista aiheutuvia kustannuksia. Lisätietoa elintarvikeketjun viranomaistoiminnan maksullisuudesta, viranomaisten taksoista sekä niiden määräytymisperusteista on löydettävissä [Ruokaviraston internet-sivuilta](#).